

Boplatslämningar vid

Nykvarn

Arkeologisk utredning av område Skoglund,
del av fh Ströpsta 3:46 m.fl., Turinge socken,
Nykvarns kommun, Södermanland

Göran Werthwein
Rapport 2002:3

Boplatslämningar vid

Nykvarn

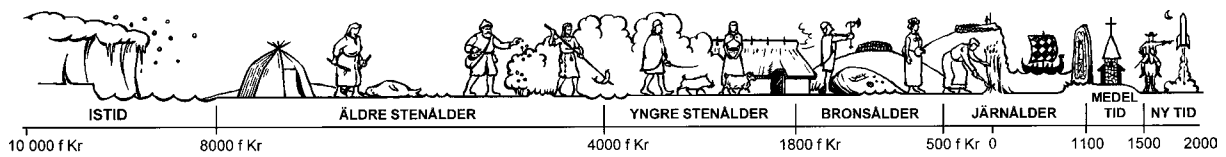
Arkeologisk utredning av område Skoglund,
del av fh Ströpsta 3:46 m.fl., Turinge socken,
Nykvarns kommun, Södermanland

Göran Werthwein
Rapport 2002:3

Hela rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se/arkeologi/rapport02.html

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström
 Produktion av plan: Göran Werthwein

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2002

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Syfte och metod	9
Resultat	9
<i>Inventeringen</i>	10
<i>Provgropsgrävningen</i>	11
<i>Schaktningen</i>	12
Tolkning	12
Referenser	13
Tekniska och administrativa uppgifter	13

Figurförteckning

Figur 1. Undersökningsobjektets läge på Blå kartan, skala 1:100 000	6
Figur 2. Utredningsområdet och samtliga delområden markerade med svart på Ekonomiska kartan, 10H 2i Nykvarn, skala 1:10 000	8
Figur 3. Stensättning A3 sedd från norr. Foto: Göran Werthwein	10
Figur 4. Stolphål A4 efter framrensning. Foto: Göran Werthwein	11

Bilagor

Bilaga 1. Detaljkarta med schakt, provgropar och anläggningar	14
Bilaga 2. Anläggningsbeskrivningar	15
Bilaga 3. Provgropbeskrivningar	16
Bilaga 4. Sökschaktsbeskrivningar	17

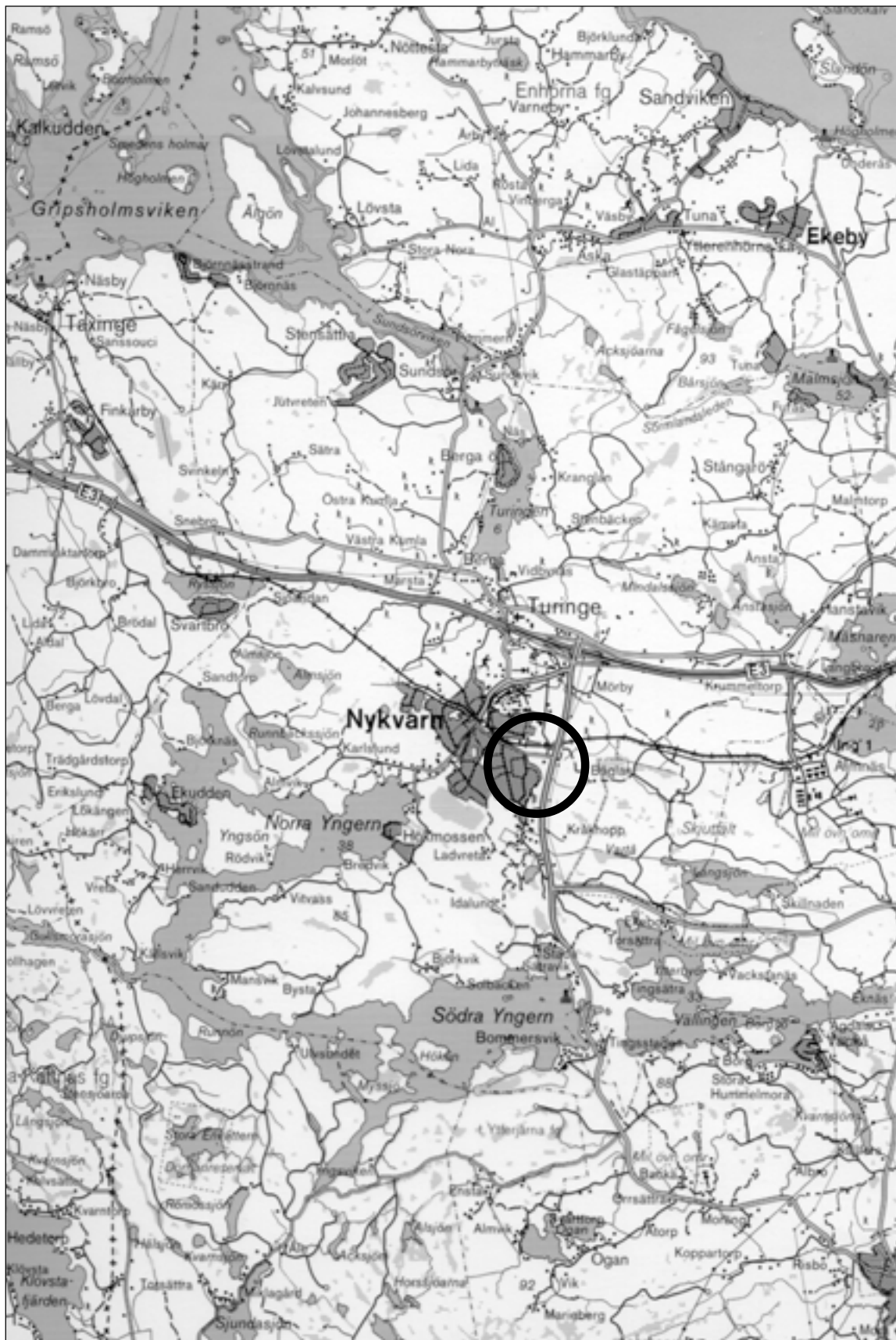

Fig 1. Blå kartan med läget för utredningsområdet markerat. Skala 1:100 000.

Sammanfattning

En arkeologisk utredning har utförts av Stockholms läns museum vid Skoglund i Turinge socken, Nykvarns kommun, Södermanland under mars 2002. Anledningen var att JM AB planerar att bebygga området.

Utredningsområdet är beläget omedelbart öster/nordost om Nykvarns samhälle och utgörs framförallt av ett skogsklätt impediment, men i norr, strax söder om järnvägen består ytan av gammal åkermark.

Inom området finns idag tre övergivna byggnader i form av ett boningshus och två uthus. Dessa utgör fastigheten Skoglund. Vid granskningen av häradskartan kunde inte fastigheten återfinnas eller markanvändning iakttagas, varför tolkningen gjorts att bebyggelsen är yngre än 1906.

Områdena strax norr om Nykvarn innehåller många fornlämningar, bl.a. boplatser, ensamliggande stensättningar och skålgropar. Inom själva utredningsområdet fanns enligt fornminnesregistret dock inga kända lämningar.

Vid inventeringen av utrednings- och närområdet kunde ett flertal tidigare oregistrerade anläggningar iakttagas. Två odlingsrösen (obj A och B) och en stensättning (obj C) kunde ses strax utanför utredningsområdet i öster. Stensättningen kan, utifrån terrängläge och gravtyp, preliminärt dateras till bronsålder-äldre järnålder. Inom utredningsområdet framkom en skärvstenshöj.

Vid provgrovsgrävningen, i närhet av skärvstenshögen, påträffades ett stolphål, slagen kvarts, kolstänk, en skärvstenskoncentration samt förhistorisk keramik (delområde D). Detta indikerar att minst en boplatz finns i utredningsområdets sydöstra del. Då keramiken var rumsligt avskild från de övriga indikationerna (påträffade på en högre belägen terrass) kan dessa dock tillhöra en annan boplatz. I övrigt påträffades inga ytterligare indikationer på förhistoriska aktiviteter inom exploateringsytan.

Enligt plankartan verkar det som om den planerade bebyggelsen kommer att beröra boplatzytan. Observera att boplatzen, som utgör en fast fornlämning, inte har avgränsats inom ramen för utredningen.

Bakgrund

Stockholms läns museum har under två dagar i mars 2002 utfört en arkeologisk utredning vid Skoglund, Turinge socken, Nykvarns kommun, Södermanland. Anledningen till undersökningen var att området planeras att bebyggas.

Enligt fornminnesregistret fanns inga kända fornlämningar inom utredningsområdet, men länsstyrelsen i Stockholm bedömde att planområdet var så omfattande att man

kunde besluta om en arkeologisk utredning enligt 2 kap 11 § KML för att klargöra om ännu ej kända fornlämningar skulle komma att beröras av exploateringen (2021-01-58019).

Beställare och uppdragsgivare var JM AB, Region Storstockholm.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är beläget i den östra delen av Nykvarns samhälle och utgörs framförallt av ett impediment som sträcker sig upp till ca 55 meter över havet (fig 2). Den norra delen av utredningsområdet består dock av gammal åkermark, omedelbart söder om järnvägen. På denna plana yta har man i sen tid påfört tjocka jordmassor (ca 1,5 meter tjocka). Impedimentet är bevuxet med barrträd och i den östra delen av detta ligger den övergivna fastigheten Skoglund. Markslaget inom den kuperade delen av området utgörs av sandig-moig morän med berg i dagen och ytan i norr av postglacial finlera (SGU 1979).

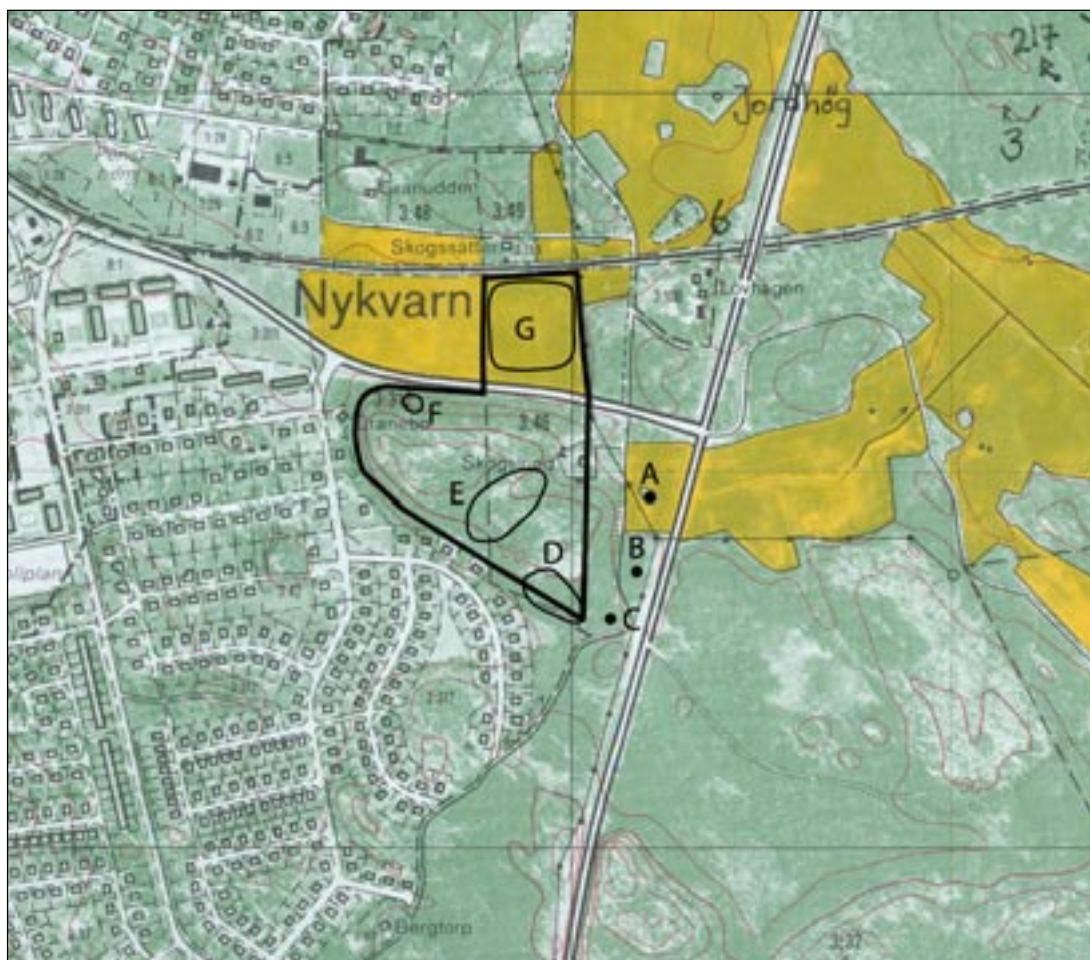

Fig 2. Utredningsområdet och samtliga delområden markerade med svart på Ekonomiska kartan, 10H 2i Nykvarn, skala 1:10 000

Landskapet i övrigt utgörs, kring Europaväg 20 (E 20, tidigare benämnd E3) i norr, av en öst-västlig dalsänka. Denna består främst av glaciala och postglaciala leror och nyttjas som odlingsmark. Omkring de lägre liggande lerorna finns skogsklädda höjdparter. Landskapet innehåller många stora och mindre sjöar samt vattensystem t.ex. Långsjön, Vällingen och sjön Yngern i söder samt Turingen och Måsnaren i norr och nordost.

Området kring Nykvarn är rikt på fornlämningar. Bygden har inventerats i flera omgångar. Fornlämningarna utgörs främst av boplatzlämningar, skålgropsförekomster och gravar. Ett flertal lämningar är belägna kring E 20 omedelbart norr om Nykvarn. Många av lämningarna kan dateras till bronsålder - äldre järnålder, men lös-fynd och boplatser från stenåldern finns likaså, t.ex. Raä 37 vid Brokvarn och Raä 487 och 46 i sydvästra Nykvarn. Inom det nu aktuella utredningsområdet finns inga registrerade fornlämningar men amatörarkeolog Boris Wredenmark har informerat länsstyrelsen om nyfynd inom området (se kapitlet Resultat).

Syfte och metod

Syftet med utredningen var att kontrollera om tidigare ej kända fornlämningar fanns inom planområdet. För att göra detta har läns museet inventerat området samt grävt provgropar och tagit upp söschakt med maskin. Utredningen har även innehållit kart- och arkivstudier. Grävmaskin med planskopa användes på den yta som ligger norr om Centrumvägen. Ytskiktet skrapades bort i tunna skikt ner till en nivå som bedömdes vara opåverkad. Söder om Centrumvägen var tillgängligheten för maskin mycket begränsad. Istället har provgropar handgrävts på valda platser. Schakt, provgropar och anläggningar har blivit inmätta med GPS. Valda anläggningar har fotograferats med digitalkamera.

På ekonomiska kartbladet och i text redovisas bl.a. koncentrationer av provgropar och schakt som olika delområden (område D-G). I viss mån har även anläggningar fått delområdesnumrering (område A-C). På detaljplanen kan de enskilda elementen dock ses var för sig (bil. 1).

Resultat

I den östra delen av utredningsområdet finns idag tre byggnader, fastigheten Skoglund, där det största utgörs av ett övergivet boningshus och de andra av två mindre byggnader. Dessa är i mycket dåligt skick. Vid en granskning av häradskartan från år 1906 kunde ingen bebyggelse eller användning av marken iakttas. Platsen var endast markerad som ett höjdparti beväxt med barrträd. Utifrån detta kan man anta att bebyggelsen är av yngre datum.

Fig 3. Stensättning A3 sedd från norr. Foto Göran Werthwein.

Inventeringen

Amatörarkeolog Boris Wredenmark har tidigare lämnat information till länsstyrelsen om en eventuell grav/skärvstenshög i anslutning till undersökningsområdet. Denna är belägen ca 60 meter öster om utredningsområdet på ett litet åkerimpediment, ca 40 meter över havet (delområde A/anl 1). Vid inventeringen kunde en närmast rund, övertorvad stensättningsliknande lämning ses. Denna är väl avgränsad och ca 6 meter i diameter och 0,5 meter hög. Det kan dock inte uteslutas att det rör sig om odlingssten som är upplagda på en berggåll. Wredenmark har även informerat om en skärvstenshög inom den sydöstra delen av utredningsområdet (delområde D/anl 5). Vid inventeringen kunde en väl markerad hög med synlig skärvsten i ytan ses. Denna är ca 6,5 meter i diameter och 0,6 meter hög, och belägen ca 40-43 meter över havet.

Ytterligare två lämningar påträffades vid inventeringen. Båda dessa är belägna utanför utredningsområdet i sydost:

Anläggning 2 utgörs av ett övermossat odlingsröse, beläget i granbevuxen skogsmark (delområde B). Omedelbart söder om denna finns en ca 30x20 meter stor stenröjd yta, vilket troligen utgör gammal åkermark.

Anläggning 3 ligger även den i skogsmark, på sydöstra änden av en NV-SO löpande höjdrygg, ca 45 meter över havet (delområde C). Den utgörs av en övermossad stensättning, ca 5 meter i diameter, 0,4 meter hög och med 0,4-1,2 meter stora stenar i packningen. En kantkedja kunde ses runt hela anläggningen, förutom i den sydöstra delen. Stensättningens läge och karaktär ger en preliminär datering till bronsålder-äldsta järnålder (fig 3).

Fig 4. Stolphål A4 efter framrensning. Foto Göran Werthwein.

Provgropsgrävningen

Delområde D

Delområdet är beläget i den sydöstra delen av utredningsområdet. Ytan når ca 45-50 meters höjd över havet och terrängen sluttar mot söder/sydväst. Inom delområdet grävdes sex gropar där grop 6 inte innehöll några indikationer på mänskliga aktiviteter. Provgrop 1 innehöll en skarpkantad kvartsklump som bedömdes vara tillslagen med plattformsteknik. I grop 2 påträffades en ansamling sten som tolkades vara ett stolphål (*anl 4, fig 4*). Provgrop 3 och 4 innehöll inga indikationer förutom enstaka kolstänk. I en terränggip, belägen på en högre plattå, grävdes bl.a. provgrop 5. Där påträffades fem fragment av finmagrad förhistorisk keramik (A-gods). I denna grop fanns även en ansamling skärvig sten som fick anläggningsnummer 6. Provgroparna 1 och 2 var belägna på en avlång förhöjning (10x4 meter stor och 0,3 meter hög) vilken skulle kunna utgöra en husgrundsterrass (dock mycket osäkert).

Delområde E

Området låg delvis i sydsluttning men framförallt i en svag nordostsluttning, vilken ledde ner till den övergivna fastigheten. Inom området grävdes nio provgropar. Av dessa var 3 st placerade mot söder (grop 7, 8, 17). Grop 7 och 8 låg i en sydvänd terränggip (ca 50-55 meter över havet) och inga indikationer på mänsklig närvaro kunde ses. Grop 17 grävdes i vad som först tolkades vara en möjlig stensättning men som visade sig vara en naturbildning. De övriga groparna i nordostsluttningen (grop 11-16) innehöll inte heller några indikationer. Dessa gropar var möjligen placerade i gammal åkermark, vilka i så fall kan ha tillhört den övergivna fastigheten.

Delområde F

Området låg på en naturlig mindre terrass, ca 45 meter över havet. Här grävdes två provgropar men inga indikationer på mänsklig närvaro kunde ses.

Schaktningen

Delområde G

Fem schakt upptogs norr om centrumvägen, på den plana ytan intill järnvägen. Man kunde tydligt se att fyllnadsmassor lagts ovanpå den ursprungliga marknivån.

Fyllnadsmassorna var ca 1,6-1,7 m tjocka. Dessa innehöll skrot, lera, morän, stenblock mm. Därunder kunde en ursprunglig markyta ses i form av en tjock gräs- och humussvål (ca 0,3-0,45 m tjock). Denna yta var mycket fuktig, ställvis med sippande vatten, och kan en gång ha varit en fuktig äng. Under detta vidtog blålera.

Inga lämningar eller andra indikationer kunde ses under fyllnadsmassorna.

Tolkning

Anläggningen vid delområde C bedöms vara en stensättning (Anl 3). Dess datering torde, utifrån gravtyp och läge i terrängen, vara bronsålder eller äldre järnålder.

Fynd av kvarts, kolstänk och ett stolphål (Anl 4) i provgrop 1-4 samt skärvestenshögen (Anl 5) på delområde D indikerar att en boplatz finns på området. Ytan utgör ett bra boplatzläge med berget i norr och en svag sluttning mot söder/sydväst. Boplatzens omfattning och innehåll är ännu inte känd.

På den norra delen av delområde D påträffades även keramik av A-godstyp. Skärvorerna kunde dock ej dateras närmare än till förhistorisk tid. Fynden var belägna på en naturlig högre platå/terrass i terrängen. Denna terränggip var avskild från den redan ovan beskrivna boplatzen och möjligen skulle detta kunna utgöra en separat boplatzyta som ej är samtida med den lägre liggande ytan.

Då Nykvarn/Turinge-området innehåller stora komplexa bronsåldermiljöer kan man inte utesluta att dessa indikationer är av samma slag. Det är möjligt att den befintliga husbebyggelsen i söder har påverkat lämningens ursprungliga utbredning men detta kan endast en undersökning avgöra.

De maskingrävda schakten i norr påvisade inga lämningar under fyllnadsmassorna. Istället tolkas denna yta (delområde G) ursprungligen ha varit en fuktig äng eller våtmark, vilket inte varit en lämplig plats för bebyggelse.

Anläggning 1 och 2 var belägna utanför undersökningsområdet i öster och tolkas vara odlingsrösen.

Referenser

SGU. 1979. *Sveriges Geologiska Undersökning*. Ser. Ae nr 39. Jordartskartan 10H
Strängnäs SO. Stockholm.

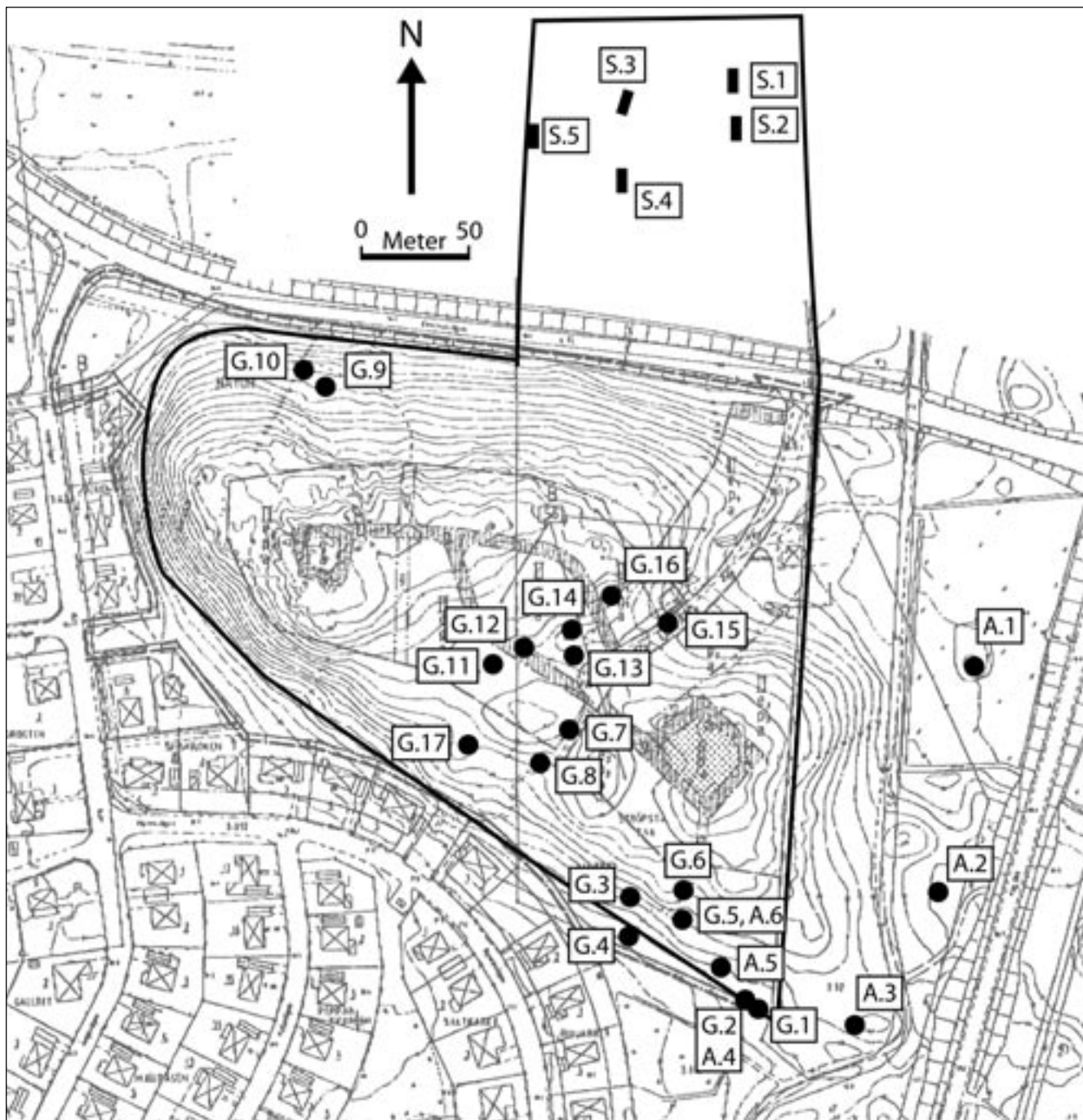
Karta öfver Öknebo Härad 1906

Tekniska och administrativa uppgifter

Stockholms läns museums dnr:	<i>2001:196</i>
Länsstyrelsens beslut dnr:	<i>2021-01-58019</i>
Ekonomiska kartans blad:	<i>10H 2i Nykvarn</i>
Belägenhet:	<i>X 6562500 Y 1593900</i>
Höjdsystem:	<i>RH 70</i>
GPS:	<i>Garmin 12 XL</i>
Undersökningsperiod:	<i>Mars 2002</i>
Arkeologisk personal:	<i>Göran Werthwein (fält- och rapportansvarig), Kjell Andersson</i>
Kommun:	<i>Nykvarn</i>
Socken:	<i>Turinge</i>
Arkivmaterial:	<i>Förvaras på Stockholms läns museum</i>

Bilaga 1

Detaljplan med schakt, gropar, anläggningar samt utrednings-
begränsning markerad med svart

Förklaring

S1 = Schakt

G1 = Provgrop

A1 = Anläggning

Bilaga 2

Anläggningar

A1 (delområde A)

Odlingsröse, 6 m i diam, 0,5 m hög. Övertorvad och bevuxen med enbuske och sly. Belägen på ett litet impediment i åkermark. Lämningen kan utgöras av odlingssten lagd på berg i dagen men kan dock även vara en stensättning. Belägen utanför utredningsområdet och ej undersökt. Om det visar sig vara ett odlingsröse är detta ej en lagskyddad fornlämning.

A2 (delområde B)

Odlingsröse, 4 x 2,5 m i diam, 0,3 m hög. Anläggningen utgjordes av 0,3-0,9 meter stora övermossade stenar. Anläggningen var belägen i skogsmark, bevuxen med ca 50 år gamla granar. Omedelbart söder anläggningen kunde en stenröjd yta ses (ca 30 x 20 m stor). Detta kan möjligen vara gammal åkermark. Belägen utanför utredningsområdet och ej undersökt. Ej lagskyddad fornlämning.

A3 (delområde C)

Stensättning, ca 5 m i diam, 0,4 m hög. Fyllningen utgjordes av 0,4-1,2 meter stora övermossade stenar. En tämligen sammanhängande kantkedja med 0,5-0,9 meter stora stenar kunde ses runt anläggningen, med undantag för den sydöstra delen. Stensättningen var belägen på sydöstra änden av en NV-SO löpande höjdrygg. Belägen utanför utredningsområdet och ej undersökt. Lagskyddad fornlämning.

A4 (delområde D)

Stolpbål, 0,5 m i diam. Anläggningen påträffades i provgrop 2. En rundad stenkoncentration kunde ses, dock ngt osäkert avgränsad mot väster. Stenarna var 0,1-0,15 meter stora och torde utgöra en stenskoning. Åtta stenar rensades fram och det kunde konstateras att det var stenfritt runt om (osäkert mot V). Anläggningen var belägen i den svaga terrängförhöjningen som kan utgöra en terrass (se kapitlet "Resultat"). Ej undersökt. Lagskyddad fornlämning.

A5 (delområde D)

Skärvestensbög, ca 6,5 m i diam, 0,6 m hög. Tydligt markerad profil. I ytan kunde skärvig sten iakttas. Anläggningen var bevuxen med två tallar och ett litet lövträd. Skärvestenshögen var belägen på plan mark som sluttade svagt mot söder-sydväst. Ej undersökt. Lagskyddad fornlämning.

A6 (Delområde D)

Skärvestensansamling. Vid grävning av provgrop 5 kunde en ansamling av skärvig sten ses. Detta bedömdes kunna utgöra en anläggning, men den är ej avgränsad och dess karaktär obestämd. Då förhistorisk keramik påträffades i samma grop, intill skärvestenarna, fanns ingen anledning att kontrollera detta i samband med utredningen. Ej undersökt. Lagskyddad fornlämning.

Bilaga 3

Provgropar (nedan benämnda G1, G2 osv)

G1, 0,6 m i diam, 0,2 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, ljusbrun mo, skärvig sten?, och en kvartsbit. Gropen var belägen i den svaga terrängförhöjningen som kan utgöra en terrass (se kapitlet "Resultat"). Gropen är belägen på ett bra sydvänt boplatsläge.

G2, 1 m i diam, 0,1 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, ljusbrun mo och ett stolphål (A4). Gropen är belägen på ett bra sydvänt boplatsläge.

G3, 0,5 m i diam, 0,25 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, lerig mo med enstaka kolstänk, Därunder vidtog ljus "steril" mo. Gropen är belägen på ett bra sydvänt boplatsläge.

G4, 0,3 m i diam, 0,2 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, lerig mo med enstaka kolstänk, Därunder vidtog ljus "steril" mo. Gropen är belägen på ett bra sydvänt boplatsläge.

G5, 0,5 m i diam, 0,2 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, skärvig sten (A6), moig sand och förhistorisk keramik (A-gods). Gropen är belägen på en naturlig, mindre terrass, i en gip. Detta utgör ett bra sydvänt boplatsläge.

G6, 0,5 m i diam, 0,3 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, sand.

G7, 0,4 m i diam, 0,2-0,25 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, morän.

G8, 0,5 m i diam, 0,2 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, mo. Därunder vidtog morän.

G9, 0,4 m i diam, 0,2 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, morän.

G10, 0,4 m i diam, 0,2-0,3 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, sandig mo. Därunder vidtog morän.

G11, 0,6 x 0,4 m i diam, 0, 35 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, myllig mo. Gammal åker?

G12, 0,5 m i diam, 0, 3 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, sand. Gammal åker?

G13, 0,6 x 0,4 m i diam, 0, 35 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, myllig mo. Gammal åker?

G14, 0,6 x 0,4 m i diam, 0, 35 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, myllig mo. Gammal åker?

G15, 0,4 m i diam, 0,25 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, moig morän.

G16, 0,4 m i diam, 0,2 m djupt. Gropen innehöll, utöver myllan, moig morän.

Bilaga 4

Sökschakt (nedan benämnda S1, S2 osv)

S1, 4 x 1,2 m stort, 2,1 m djupt. Fyllnadsmassorna utgjordes av ett 1,65 meter tjockt lager och innehöll morän, grus och sten. Detta var skiktat vilket indikerar att lagermassorna fyllts på vid olika tillfällen. Ungefär 1,65 meter ner fanns en ursprunglig markyta med en ca 0,3-0,4 meter tjock gräs- och humussvål. Detta skikt var mycket vattensjukt. Där under vidtog blålera.

S2, 4 x 1,2 m stort, 1,7 m djupt. Fyllnadsmassorna utgjordes av ett 1,7 meter tjockt lager och innehöll morän, grus och sten. Detta var skiktat vilket indikerar att lagermassorna fyllts på vid olika tillfällen. Ungefär 1,7 meter ner sipprade vattnet ymnigt vilket omöjliggjorde vidare schaktning. Att vatten fanns på samma nivå som i schakt 1 kan tolkas som att samma markslag fanns även här.

S3, 4 x 1,2 m stort, 2 m djupt. Fyllnadsmassorna utgjordes högst upp av lera (0,2-0,3 m tjockt), därunder kom sand. Ungefär 1,6 meter ner påträffades åter en markyta likt den i schakt 1. Där under vidtog blålera.

S4, 4 x 1,2 m stort, 1,6 m djupt. Fyllnadsmassorna utgjordes av morän, block och skräp (metall, cement mm). Ungefär 1,6 meter ner sipprade vattnet ymnigt vilket omöjliggjorde vidare schaktning. Att vatten fanns på samma nivå som i schakt 1 och 3 kan tolkas som att samma markslag fanns även här.

S5, 4 x 1,2 m stort, 2 m djupt. Fyllnadsmassorna utgjordes av morän, därunder ca 1,6 meter ner påträffades ett kompakt humusskikt. Där under vidtog blålera.